

La consolidació de la tela es va dividir en dues actuacions: el tractament del perímetre de la tela i els estrips, forats i talls que es trobaven repartits per tota la tela.

Consolidació de la tela amb empelts i reforços

L'actuació perimetral del suport va consistir en l'aplicació de bandes perimetrals de tela de lli. La consolidació d'estrips, talls i forats es va realitzar amb diverses tècniques, depenent del tipus: sutura fil per fil, sutura de talls, empelts i reforçament d'alguns empelts i reforçament final.

La neteja de la policromia es va realitzar de manera selectiva. Les capes eliminades van ser:

Procés de neteja per estrats

- Capa superficial de brutícia superficial i probablement restes de fum i sutge de l'incendi.
- Repintades sobre el vernís
- Vernís no original
- Segona capa de brutícia inorgànica
- Repintades subjacents al vernís i a la segona brutícia
- Segon vernís
- Massilla

Abans de la reintegració volumètrica es va fer un primer envernissat per protegir la policromia de les possibles abrasions derivades del procés de desestucat. L'estuc es va aplicar sobre totes les pèrdues de preparació. En algunes zones grans, es va imitar el clivellat original sobre els nous estucs, per facilitar-hi la reintegració cromàtica posterior. A continuació es va aplicar el segon envernissat.

Estucat de pèrdues

REINTEGRACIÓ: operació estètica que té com a objectiu recrear la unitat de la imatge perduda

Quant a la reintegració cromàtica es va triar un sistema de reintegració mixta, il·lusionista en les llacunes petites i amb *rigattino* vertical en les més grans o en les zones on no era possible determinar amb exactitud l'aspecte original de la zona perduda, per tal d'evitar un fals històric.

RIGATTINO: Reintegració cromàtica basada en la creació d'una trama visual amb línies verticals de diferents colors

Reintegració pictòrica mitjançant rigattino

Adoració dels Reis després de la intervenció

En relació amb el bastidor, es va adquirir un nou bastidor híbrid d'alumini i fusta.

Com a protecció del revers es va utilitzar una tela no teixida de polietilè d'alta densitat per minimitzar les oscil·lacions d'humitat relativa i temperatura diàries tal i com es va fer a l'Adoració dels Pastors.

CR
Conservació i Restauració
Escola d'Art i Disseny - Tortosa
Diputació de Tarragona
Conservació i restauració de béns culturals
del Camp de Tarragona i de les Terres de l'Ebre

Escola d'Art i Disseny de la Diputació a Tortosa - Imagemari Quilós, SL - D.L. T 1828/2016

CR

37

2016

DUES PINTURES SOBRE TELA
DE FRANCESCO PATERNO DA BUCCINO
Fundació "Casa d'acollida
Puríssima Concepció Victòria", Tortosa

Publicació de Conservació i Restauració
Escola d'Art i Disseny de la Diputació a Tortosa

DUES PINTURES SOBRE TELA DE FRANCESCO PATERNO DA BUCCINO

L'Adoració dels reis i, la seva parella, l'Adoració dels Pastors, són dues de les nombroses obres que va encarregar el bisbe Giovanni Battista Veschi per decorar el convent de la Puríssima Concepció Victòria de Tortosa, actualment ornamenten les parets laterals de l'altar major de l'església conventual.

Els dos llenços, pintats amb la tècnica a l'oli per Francesco Paterno da Buccino el 1655, mesuren 3 metres d'alçada per 2 metres d'amplària i són un clar exemple del barroc pictòric napolità.

Les obres van sofrir les altes temperatures causades per l'incendi de l'església el juny de 1936. Per tant, la majoria de les patologies provenien d'aquest fet i de les manipulacions inadequades per intentar esmenar les degradacions.

Adoració dels Reis i Adoració dels Pastors abans de les intervencions a l'EADTortosa

L'ADORACIÓ DELS PASTORS

L'estat de conservació

Recentment, l'Adoració dels Pastors va ser intervinguda, de manera que l'estat de conservació era correcte. Únicament, hi destacaven aixecaments puntuals de l'estrat pictòric i la capa de preparació, que coincidien amb les costures de la tela.

Protecció del revers

Les intervencions de conservació i restauració

Els aixecaments es van fixar aplicant-hi adhesiu, amb l'aportació posterior de pressió i escalfor moderada a fi d'assegurar-ne la correcta adhesió.

Per garantir una major durabilitat de l'obra un cop estigués col·locada al mur, s-hi va realitzar una protecció del revers amb tela no teixida de polietilè enganxada al bastidor.

L'ADORACIÓ DELS REIS

L'estat de conservació

L'Adoració dels Reis presentava un pèssim estat de conservació.

L'estat del bastidor era ruïnós: el travesser inferior del bastidor s'havia col·locat al revés, cosa que va provocar el guerxament de tota l'estructura. A més a més, el bastidor presentava un greu atac xilòfag.

La tela presentava un estat de conservació deficient. Tota la part superior dreta s'havia encongit, probablement a causa dels sobtats canvis de temperatura i humitat causats per l'incendi. Aquest encongiment havia produït un esguerrat de la tela, que deixà un gran esquinç vertical, el qual es va intentar reparar encolant-lo directament al bastidor. El resultat va ser pèsim, ja que l'excessiva immobilitat de la tela va provocar-hi altres deformacions i trencament de les fibres. A més a més, amb els anys, algunes zones s'havien desencolat, cosa que causà un important destensament.

També hi havia quatre esquinços horitzontals importants, amb forats i pèrdues de tela i gairebé una vintena d'esguerrats i forats més petits. Alguns d'aquests esquinços presentaven antics pedaços al revers que havien provocat deformacions de la tela original visibles des de l'anvers.

La superfície pictòrica es trobava totalment clivellada i, en àrees molt esteses, presentava cassoletes tan aixecades que presentaven un perill imminent de despreniment. També hi havia grans zones de pèrdues de preparació i, conseqüentment, també de policromia.

Probablement, per esmenar aquestes pèrdues, en algunes zones es podia veure una massilla aplicada a posteriori. També s'hi podia observar diverses capes de repintades superposades. Aquestes capes eren molt invasives i ocultaven grans àrees de policromia originals.

El vernís estava molt esgrogueït i havia perdut la transparència original. La brutícia superficial es trobava estesa per tot el quadre, cosa que hi donava un aspecte fosc, que dificultava la visibilitat de la composició.

Trencament del suport tèxtil

Deformació ocasionada per un pedaç al revers

CASSOLETES: deformació de la capa pictòrica o de la capa de preparació en forma de caselles convexes, que poden arribar a desprendre's

Procés de fixació de la pel·lícula pictòrica

Les intervencions de conservació i restauració

La fixació de la policromia va ser necessària per adherir les cassoletes de pel·lícula pictòrica i la capa de preparació al suport tèxtil. La metodologia fou aplicar l'adhesiu, esperar uns minuts per estovar parcialment les cassoletes i reconduir els aixecaments amb l'ajuda de pressió.

Les deformacions de la tela van ser minimitzades en dues fases. Una primera fase, simultània a la fixació de policromia, on es van minimitzar les principals deformacions mitjançant pes controlat i aprofitant la humitat generada per l'adhesiu; i una segona fase, amb la tela muntada sobre un teler, que s'obria centímetre a centímetre durant diversos dies per tensar-la suaument.

La neteja del revers de la tela es va realitzar suaument en sec, mitjançant l'ús d'un aspirador, controlant la força d'aspiració i acompanyant-la amb una paletina plana. Alguns pedaços es van retirar en sec amb l'ajut d'un escapel, en altres casos s'ha hagut d'humidificar la cola que adheria el pedaç mitjançant un sistema aquós.